

یلدا، آبیاری نهال امید و روشنایی در درازترین شب سال

هنوز با همه دردم، امید درمان است
که آخری بود آخر، شبان **یلدا** را
سعدی

جستار گشائی

یلدا امید پیروزی روشنایی بر تاریکی است. مردم ما هرگز از امید پیروزی روشنایی بر تاریکی و پیروزی بر ضحاک دست نمی‌کشند. امسال شب یلدا را در شرایطی گرمی می‌داریم که کاهوها و فریدون‌های دوران ما با دل‌آوری‌های که جهان را به تحسین واداشت در حال به زیر خاک کشیدن ضحاک زمانه هستند.

امسال شب یلدا این امید پیروزی روشنایی بر تاریکی و شب طولانی را با یاد کاهوها و فریدون‌های دوران ما ندا، مهسا، نیکا، محسن، حمیدرضا و صدها کاهه و فریدون دیگر در نبرد با ضحاک زمانه، گرمی می‌داریم.

یلدا را امسال در شرایطی گرمی می‌داریم که جای عزیزان بسیاری از خانواده‌ها خالی است. رژیم صدها معترض از جمله ده‌ها کودک را کشته و هزاران نفر را زندانی، صدها نفر را اعدام کرده است. بازداشت خودسرانه، ناپدیدکردن قهری و خشونت جنسی برای سرکوب اعتراضات مسالمت‌آمیز مردم را گسترش داده است.

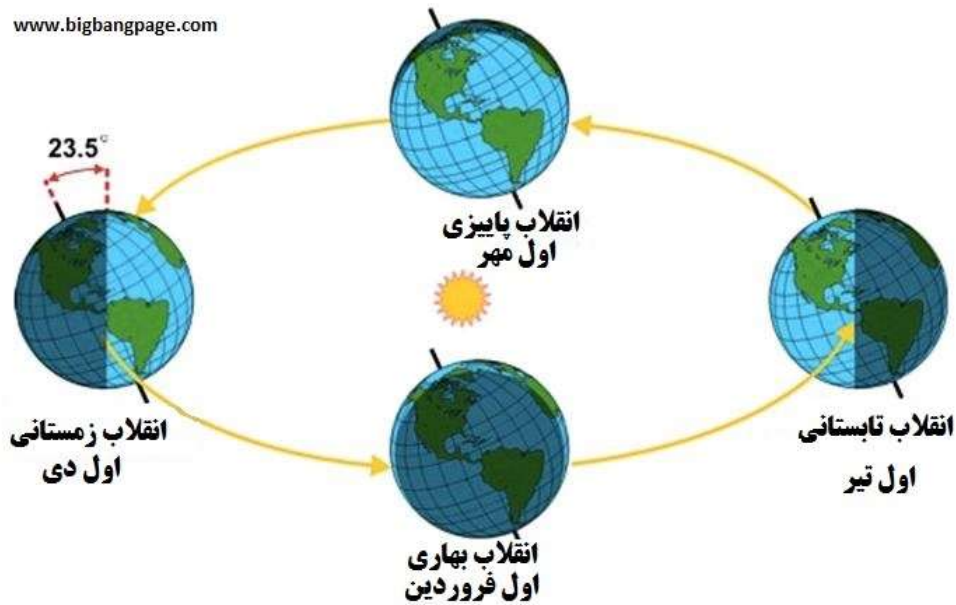
یلدا را امسال در شرایطی گرمی می‌داریم که گرانی و بیکاری کمر اکثریت مردم ما را شکسته و مردم ما قادر به گستردن سفره‌ای با خوراکی‌های مخصوص این شب، هفت نوع آجیل و میوه، «شب‌چره» نیستند.

شب یلدا یا شب چله که یکی از کهن‌ترین جشن‌های ما ایرانیان است، امسال برابر است با پنجشنبه ۳۰ آذر برابر با ۲۱ دسامبر ۲۰۲۳ میلادی.

جشن شب یلدای ما، همزمان با انقلاب زمستانی^۱، بلندترین شب سال است و بعد از آن روزها در نیم‌کره‌ی شمالی بلندتر و شب‌ها کوتاه‌تر می‌شوند. از لحظه غروب آفتاب ۳۰ آذر ماه (آخرین روز پاییز) تا طلوع آفتاب یکم دی ماه (نخستین روز زمستان) شب یلداست.

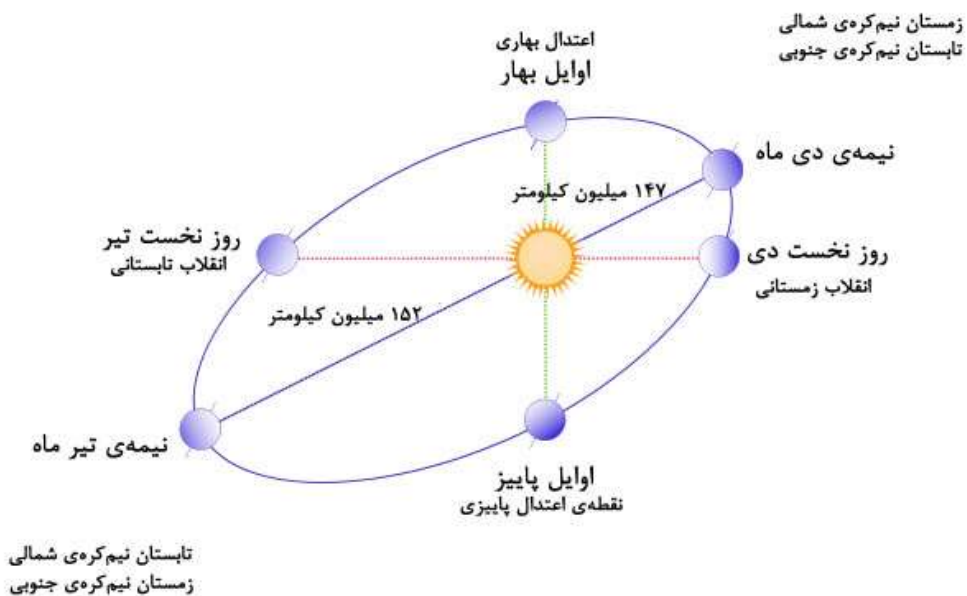
برای ساکنان نیم‌کره شمالی، انقلاب زمستانی سال **۱۴۰۲ ساعت ۰۶:۵۷ روز اول دی‌ماه** به وقت ایران اتفاق می‌افتد. در نیم‌کره شمالی، این لحظه‌ایست که خورشید در پایین‌ترین جایگاه خود در آسمان قرار دارد و از هر زمان دیگری از سال به افق نزدیک‌تر است. به همین دلیل هم هست که کم‌تر از هر زمان دیگری از سال در یک روز واحد نور به زمین می‌تاباند.

به این ترتیب اگر منشا این اتفاق فقط چرخش زمین به دور خورشید باشد، باید هر سال در یک زمان مشخص اتفاق بیفتد. اما دقیقاً این طور نیست. تاریخ دقیق انقلاب زمستانی متغیر است و دلیل آن روشی است که برای حساب کردن زمان در زمین وجود دارد.

در محاسبه مدت زمان گردش زمین به دور خورشید کمی عدم تطابق وجود دارد. گردش زمین به دور خورشید حدود یک چهارم روز بیشتر از ۳۶۵ روزی که ما معمولاً محاسبه می‌کنیم، طول می‌کشد. به همین خاطر انقلاب زمستانی به طور معمول روز ۲۱ یا ۲۲ دسامبر اتفاق می‌افتد.

ایرانیان، مانند مردم همه دنیا، مردمی بانشاط و شادی‌خواه بودند و هستند. همه ماه‌ها و همه فصل‌های سال را جشن می‌گرفتند. در گاهشمار باستانی ما، نام‌های دوازده‌گانه ماه‌ها با دوازده نام روزها، مشترک بود. هرگاه نام روز و ماهی یکی می‌شد، آن روز را جشن می‌گرفتند و از این رو دوازده جشن در سال داشتیم به نام جشن‌های ماهانه: جشن فروردگان یا جشن همسپمیدیه و یا همسپتدم، اردیبهشتگان یا گلستان جشن، خردادگان، جشن تیرگان، جشن امردادگان، جشن شهریورگان یا آذرچشن، جشن مهرگان، جشن آبانگان، جشن آذرگان، خرم‌روز، بهمن‌گان یا بهمنجنه، اسفندگان (سپندارمذگان) یا جشن مژده‌گیران.

نیاکان ما چهار فصل و یا دقیق تر بگوئیم، انقلاب زمستانی (شب یلدا، چله زمستان)، انقلاب تابستانی (تیرگان، چله تابستان)، اعتدال بهاری (نوروز) و اعتدال پاییزی (مهرگان) را هم جشن می گرفتند.

جشن شب یلدا آبیاری نهال امید و شادی

مردم روزگاران دور که کشاورزی و دامداری، بنیان زندگی آنان را تشکیل می داد و مجبور بودند به دام های خود علوفه بدهند و یا با امکانات ابتدایی خود و خانه هایشان را گرم و روشن کنند، گردش خورشید و تغییر فصول و بلندی و کوتاهی، سردی و گرمی، تاریکی و روشنایی روز و شب، برایشان اهمیت حیاتی داشت.

واژه «یلدا» به معنای «زایش» و «تولد» است. ابوریحان بیرونی از این جشن با نام «میلاد اکبر» نام برده و منظور از آن را «میلاد خورشید» می داند.

در دوران کهن و فرهنگ اوستایی سال ایرانیان، چون فرهنگ غربی، با فصل سرد شروع می شد و در اوستا، واژه «سَرَدَ اَی» به معنی «سال» است و یلدا در آن بشارت پیروزی اورمزد بر اهریمن و روشنی بر تاریکی بود. مژده ای آمدن نور و گرما با یلدا و پیروزی روشنی بر تاریکی با نوروز جشن گرفته می شد.

جشن های ایرانی عمدتاً دو ویژگی برجسته دارند:

- به کار، تولید و تغییرات کیهانی و طبیعت مربوط هستند.
- شادی آفرین، امیدوارکننده و عشق آفرین هستند. از سرما، نازائی و تاریکی و غم بیزار هستند و گرما، روشنایی، آفرینش و شادی را پاس می دارند.

از اینرو، جمهوری اسلامی و روحانیون اسلامی که پاسدار و مروج عزاداری و غم هستند، می کوشند از آن جلوگیری کنند و یا آن را تحریف کنند و از محتوی شادی آفرین و امیدبخش خالی کنند.

مردم همه دنیا سعی می کردند و می کنند، جای خالی خورشید و نور در زمستان را با خورشید قلب های خود و دیدار خانواده و یاران پر کنند. همزمان با جشن شب یلدا مردم دنیا جشن های زمستانی دیگر دارند:

در غرب زمانی که پرستش سول اینویکتوسⁱⁱ، خورشید شکست ناپذیر، رایج بود، مردم انقلاب زمستانی را جشن می گرفتند. تا قرن سوم مسیحی رومیان هر ساله از روز ۱۷ تا ۲۵ دسامبر جشن زمستانی مفصل به نام ساتورنالیای^v در شادی از بشارت آمدن خورشید داشتند.

کلیسای مسیحیت که مانند اسلام و همه ادیان ابراهیمی دیگر، از شادی مردم بیزار است، این جشن را بر نتافت، و آنرا ممنوع کرد و جشن تولد مسیح^v را به مردم تحمیل کرد. امروزه اکثر مردم غرب، به اصل جشن زمستانی برگشتند و جشن کریسمس برای آنها دیگر جنبه مذهبی ندارد، بلکه یک جشن شاد زمستانی، دیدار خانواده و یاران، خوردن، نوشیدن و پایکوبی و دریافت هدیه از بابا نوئل است.

عید هشت روزه زمستانی یهودیان، حنوکا^{vi} که با خوردن غذاهای سرخ شده در روغن و لبنیات جشن گرفته می‌شود نیز همزمان با جشن شب یلدا است.

سفره شب یلدا

در ایران باستان، جشن شب یلدا بیشتر جشن توده‌ها بود، تا دربار. شاید بخاطر امید به پیروزی نور بر تاریکی و بشارت امیدبخشی که در آن بود. خانواده‌های ایرانی در شب یلدا، معمولن شامی خوشمزه و گرانمایه و انواع شیرینی، آجیل و میوه‌ها و به ویژه هندوانه و انار تهیه می‌کنند. دور هم جمع می‌شوند و شب را با خوردن، نوشیدن، شادی و پایکوبی و گفتگو به سر می‌برند. سفره شب یلدا، «میژد»^{vi} نام داشت. جشن شب یلدا، شب دورهم نشینی، همدلی، همبستگی، دید و بازدید و دیدار است. معمولن خانواده‌ها، در خانه بزرگ خاندان جمع می‌شوند و بلندترین شب سال را با خوردن، نوشیدن، شادی و پایکوبی، شعرخوانی، قصه‌گویی و گفتگو به سر می‌برند.

میوه‌ها و خوراکی‌ها را به شکل‌های مختلفی تزئین می‌کنند که بسیار زیبا و خیره کننده است.

آجیل شب یلدا

آجیل شب یلدا شامل خشکبارها از قبیل گردو، پسته، بادام، فندق، گردو، تخم هندوانه، تخم کدو، تخم آفتابگردان، گندم برشته، شاهدانه، نخود برشته و . . . است.

ما ایرانیان بر این باوریم بدون حضور آجیل شب یلدا، به عنوان نماد جشن یلدا، جشن یلدا کامل نیست.

شیرینی شب یلدا

باسلوق، نقل، گز، پشمک، رولت هندوانه، ژله انار با کرم هل و پسته و ....

میوه خشک شب یلدا

کشمش سبز، انجیر خشک، برگه زردآلو، برگه‌ی هلو، توت خشک، شاه دانه، برنجک، سنجد، خرما و ...

میوه های تازه شب یلدا

هندوانه، انار، انگور، سیب، خربزه، به، ازگیل، پرتقال، لیمو و نارنگی و ...

کتاب شب یلدا

همراه با خوردن آجیل‌های خوشمزه، قصه‌گویی بزرگترها برای دیگر اعضای فامیل و همچنین فال‌گیری با دیوان حافظ و خواندن شاهنامه مرسوم است. این روز و روزگار، اشعار نیما و شاملو هم کنار حافظ و فردوسی روی سفره یلدا جای خود را باز کرده است.

یلدا در فرهنگ توده‌ها

زمستان به دو بخش چله بزرگ (چله کلان) و چله کوچک (چله خرد) تقسیم می‌شده است. چله بزرگ از (اول دی ماه تا دهم بهمن ماه) می‌باشد ۴۰ روز کامل و چله کوچک از (یازدهم بهمن تا پایان بهمن ماه) ۲۰ روز کامل و به همین دلیل چون ۲۰ روز کمتر است، چله کوچک نامیده شده است. غروب آخرین روز چله بزرگ جشن سده برگزار می‌شود، مردم دور هم جمع می‌شدند و از این جشن لذت می‌بردند و در نهایت با برپایی آتش و خواندن شعر و پایکوبی بدور آتش، سده را جشن می‌گرفتند. این دوبرادر (چله بزرگ و چله کوچک) در ۸ روز در کنار همدیگر هستند که آن ۸ روز را (چارچار) می‌نامند. چارچار به چهار روز آخر چله بزرگ و چهار روز اول چله کوچک گفته می‌شود. پس از چار چار نوبت به اهن و بهمن پسران پیرزن (ننه سرما) می‌رسد که خودی نشان دهند. ۱۰ روز اول اسفند را اهن و ۱۰ روز دوم اسفند را بهمن می‌گویند و این ۲۰ روز ممکن است آنقدر بارندگی باشد که این دوبرادر به دوچله طعنه بزنند، با توجه به شعری که قدیمی‌های نازنین می‌خواندند (اهن و بهمن، آرد کن صدمن، روغن بیار ده من، هیزم بکن خرمن، همه به عهده من).

تا اینجا ۲۰ روز از اسفند به نام اهن و بهمن نامگذاری شده اند و می ماند ۱۰ روز آخر اسفند ماه که ۵ روز اول سیاه بهار نام گرفته و شعری هم که قدیمی‌ها می خوانند (سیاه بهار! شب ببار و روز بکار). از این شعر هم مشخص می شود در این ایام شبها بارندگی فراوان بوده و روزها کشاورزان مشغول کشت و زراعت بوده اند. ۵ روز آخر هم سرما پیرزن نام گرفته است. که در این روزها آسمان گاهی ابری گاهی آفتابی، گاهی همراه با باد و اکثر اوقات از آسمان تگرگ می بارد که قدیمی های دل پاک بر این باور بودند که گردنبند پیرزن پاره شده و مهره های آن به زمین می ریزد.

یلدا در ادبیات فارسی

یلدا بلندترین شب سال و آخرین شب بلند زمستان است. از اینرو **یلدا** نماد مژده شکست‌پذیری و پایان سیاهی، خودکامگی و رنج‌های اجتماعی نیز است. بزرگان شعر و ادب ما، با اشاره به **یلدا**، به پیوند، دیدار، بهروزی و آزادی بشارت می‌دهند. از این گلستان شاخه گل چند بر می‌گزینم:

عنصری (۳۵۰-۴۳۱ هـ.ق.)

چون حلقه ربایند به نیزه، تو به نیزه   خال از رخ زنگی بر بایی شب **یلدا**

منوچهری دامغانی (متوفی به سال ۴۳۲ هـ.ق.)

نور رایش تیره شب را روز نورانی کند   دود چشمش روز روشن را شب **یلدا** کند

فردوسی (۴۱۶-۳۲۹ هـ.ق.)

فردوسی عزیز رهنمود می‌دهد، شب یلدا فقط حرف نزنید، عمل کنید: جام می را بلند کنید.
شب اورمزد آمد از ماه دی   ز گفتن بیاسای و بردار می
اورمزد یعنی روز اول از هر ماه خورشیدی، شب اورمزد از ماه دی می‌شود نخستین شب دی یا شب چله یا همان یلدا

مسعود سعد سلمان (نیمه دوم قرن پنجم و آغاز قرن ششم هجری)

کرده خورشید صبح ملک تو   روز همه دشمنان شب **یلدا**

امیر معزی (درگذشت ۵۲۱ هجری قمری)

ایزد دادار، مهر و کین تو گویی   از شب قدر آفرید و از شب **یلدا**
زان که به مهرت بود تقرب مومن   زان که به کینت بود تفاخر ترسا

بابا طاهر (اواخر سده چهارم و اواسط سده پنجم هجری)

شویم از شام **یلدا** تیره تر بی   دلم دردش ز بودردا بتر بی
همه دردا رسند آخر بدرمون   درمون درد مو خود بی اثر بی

سنایی غزنوی (۴۷۳-۵۴۵ قمری)

هر چند جشن زمستانی بسیار پیش از میلاد مسیح رایج بود، اما برخی از بزرگان ما تحت تاثیر تبلیغات وسیع کلیسا آنرا به تولد مسیح ربط داده‌اند.

به صاحب‌دولتی پیوند اگر نامی همی جویی   که از پیوند با عیسی چنان معروف شد **یلدا**

ناصر خسرو قبادیانی (۴۸۱-۳۹۴ ه.ق.)

ناصر خسرو در افشای سالوس ریاکاران و نشان دادن قلب سیاه آنها از از سیاهی شب یلدا کمک می‌گیرد:
قنبدیل فروزی به شب قدر به مسجد مسجد شده چون روز و دلت چون شب **یلدا**

او بر دوشنبه و تو بر آدینه تو لیل قدر داری و او **یلدا**

گر نیابد خوی ایشان در نیابد خلق را روز روشن در بر دانا شب **یلدا** شود

فریدالدین عطار (۵۴۰ - ۶۱۸ ه.ق.) ابو حامد محمد عطار

شبم را گر امید روز بودی کجا چندین دلم در سوز بودی
چو درد من سری پیدا ندارد شب **یلدا**ی من فردا ندارد
ز آهم آسمان هر شب چنان گشت که گویی ابر شد و آتش فشان گشت

خاقانی شروانی (۵۹۵-۵۲۰ ه.ق.)

در زرد و سرخ شام و شفق بوده‌ام کنون تن را به عودی شب **یلدا** برآورم

همه شب‌های غم آبتن روز طرب است یوسف روز، به چاه شب **یلدا** بینند

تو جان لطیفی و جهان جسم کثیف تو شمع فروزنده و گیتی شب **یلدا**

گر آن کیخسرو ایران و تور است چرا بیژن شد اندر چاه **یلدا**

هست چون صبح آشکارا کاین صباح چند را بیم صبح رستخیز است از شب **یلدا**ی من

اوحدی مراغه‌ای (۷۳۸-۶۷۳ ه.ق.)

شب هجرانت ای دلبر، شب **یلدا** است پنداری رخت نوروز و دیدار تو عید ماست پنداری
قدم بالای چون سرو تو خم کردست و این مشکل که بالای تو گر گوید: نکرده، راست پنداری

سیف افرنگی (۵۸۱ - ۶۶۶ ه.ق.)

سخنم بلندنام از سخن تو گشت و شاید که درازنامی از نام مسیح یافت **یلدا**

سعدی (۶۰۶ - ۶۹۰ هجری قمری)

سعدی در یلدا امید می‌بیند:

به دوستی که اگر زهر باشد از دست کسی ملامت وامق کند به نادانی
گرفتم آتش پنهان خبر نمی‌داری نگفتمت که به یغما رود دلت سعدی
هنوز با همه دردم، امید درمانست چنان به ذوق ارادت خورم که حلوا را
حبیب من که ندیدست روی عذرا را نگاه می‌نکنی آب چشم پیدا را
چو دل به عشق دهی دلبران یغما را که آخری بود آخر، شبان **یلدا** را

مرا و یاد تو بگذار و کنج تنهایی که هر که با تو به خلوت بود نه تنهاییست

به اختیار شکیبایی از تو نتوان بود
نظر به روی تو هر بامداد نوروزیست
خلاص بخش خدایا همه اسیران را
حکیم بین که برآورد سر به شیدایی
ولیک عذر توان گفت پای سعدی را

به اضطرار توان بود اگر شکیباییست
شب فراق تو هر شب که هست **یلدا** ییست
مگر کسی که اسیر کمند زیبایست
حکیم را که دل از دست رفت شیداییست
در این لجم چو فروشد نه اولین پایست

هر که مجموع نباشد به تماشا نرود
باد آسایش گیتی نزند بر دل ریش
بر دل آویختگان عرصه عالم تنگست
هر گز اندیشه یار از دل دیوانه عشق
به سر خار مگیلان بروم با تو چنان
گوهر قیمتی از کام نهنگان آرند
سعدیا بار کش و یار فراموش مکن

یار با یار سفر کرده به تنها نرود
صبح صادق ندمد تا شب **یلدا** نرود
کان که جایی به گل افتاد دگر جا نرود
به تماشای گل و سبزه و صحرا نرود
به ارادت که یکی بر سر دیبا نرود
هر که او را غم جانست به دریا نرود
مهر وامق به جفا کردن عذرا نرود

و گر شمشیر برگیری سپر پیشت بیندازم
برای ای صبح مشتاقان اگر نزدیک روز آمد
ز اول هستی آوردم قفای نیستی خوردم

که بی شمشیر خود کشتی به ساعدهای سیمینم
که بگرفت این شب **یلدا** ملال از ماه و پروینم
کنون امید بخشایش همی دارم که مسکینم

به سخن گفتن او عقل ز هر دل برمید
روز رویش چو برانداخت نقاب شب زلف
ترک عشقش بنه صبر چنان غارت کرد
سعدیا تا کی ازین نامه سیه کردن؟ بس

عاشق آن قد مستم که چه زیبا برخاست
گفتی از روز قیامت شب **یلدا** برخاست
که حجاب از حرم راز معما برخاست
که قلم را به سر از دست تو سودا برخاست

عبید زاکانی (اواخر قرن هفتم و اوایل قرن هشتم ه.ق.)

ای لعل لبث به دلنوازی مشهور
با زلف تو قصه ایست ما را مشکل

وی روی خوشت به ترکتازی مشهور
همچون شب **یلدا** به درازی مشهور

سلمان ساوجی (۷۰۹ - ۷۷۸ ه.ق.)

شب **یلدا** است هر تازی ز مویت، وین عجب کاری
به فردا می دهی هر دم، مرا امید و می دانم

که من روزی نمی بینم، خود این شبهای یلدا را
که در شبهای سودایت، امیدی نیست فردا را

ابن حسام خوسفی (۷۸۲ - ۸۷۵ ه.ق.)

گفت: بر خاک سر کویم چه ماوی کرده ای
گفتمش: با عارضت زلفت تناسب از چه یافت
گفتمش: خواهم زدن در حلقه زلف تو چنگ
آنچه از عشق تو پنهان داشتی ابن حسام

گفتم: آری خاک کویت جنه المأوست آن
گفت: ماه روشن است این و شب **یلدا** است آن
گفت: کوتاه کن سخن سر حلقه غوغاست آن
این زمان بر چهره زردش همه پیداست آن

حافظ (۷۹۲-۷۲۶ ه.ق.)

حافظ بزرگ همراهی با حکام ستم پیشه را ظلمت یلدا می داند و پافشاری بر گذرا بودن آن دارد:

روز رویش چو برانداخت نقاب شب زلف   گفتمی از روز قیامت شب **یلدا** برخاست

نظر به روی تو هر بامداد نوروزیست   شب فراق تو هر شب که هست **یلدا** بیست

بر سر آنم که گر ز دست برآید   دست به کاری زخم که غصه سر آید
خلوت دل نیست جای صحبت اصداد   دیو چو بیرون رود فرشته درآید
صحبت حکام ظلمت شب **یلدا** است   نور ز خورشید جوی بو که برآید

خواجوی کرمانی (۷۵۲-۶۸۹ هـ.ق)

تا در سر زلفش نکنی جان گرامی   پیش تو حدیث شب **یلدا** نتوان کرد
آنها که ندانند ترنج از کف خونین   دانند که انکار زلیخا نتوان کرد

هست در سالی شبی ایام را یلدا ولیک   کس نشان ندهد که ماهی را دو شب یلدا بود

مهره‌ی مهر چو از حقه مینا بنمود   ماه من طلعت صبح از شب **یلدا** بنمود
گوشوار زرش از طرف بنا گوش چو سیم   گویی از جرم قمر زهره‌ی زهرا بنمود

وحشی بافقی (۹۹۱-۹۱۳ هـ.ق)

شام هجران تو تشریف به هر جا ببرد   در پس و پیش هزاران شب **یلدا** ببرد
دود آتشکده از کلبه عاشق خیزد   گر به کاشانه خود آتش موسا ببرد

روز عیشی خواستم زاید چه دانستم که چرخ   حامله دارد به صد ماتم شب **یلدا**ی من

عرفی شیرازی (۹۹۹-۹۶۳ هـ.ق)

آبروی شمع را بیهوده نتوان ریختن   صد شب **یلدا** است در هر گوشه‌ی زندان ما
ما خجل اما سخن در صنعت مشاطه اشت   گر نمود کفر دارد شاهد ایمان ما

من از روز جزا واقف نبودم   شب **یلدا**ی هجران آفریدند

صائب تبریزی (۱۰۸۶-۱۰۰۰ هـ.ق)

آه ما رعنا ترست از آه ماتم دیدگان   آنچنان کز جمله شبها شب **یلدا** یکی است

گل فتد در دیده روزن مرا از ماهتاب   در شب **یلدا**ی بخت من نیارد شد سفید

سعی در خون خود از خصم فزونتر دارد   هر که با دشمن خونخوار مدارا نکند
شود از گوهر عبرت صدفش سینه بحر   دوربینی که نگه خرج تماشا نکند
می کند زلف دراز تو به دل‌های حزین   آنچه با خسته روانان شب **یلدا** نکند
سخن تلخ نگردد به تبسم شیرین   چاره تلخی می قهقهه مینا نکند

قائنی (۱۲۲۳ - ۱۲۸۵ هـ.ق)

از لعل تو نعل روح در آتش   از عشق تو مغز عقل پر سودا

چون از خم زلف چهره بنمایی
خورشید برآید از شب **یلدا**
چون سلسله زلف تست پر حلقه
چون زلزله عشق تست پر غوغا

فیض کاشانی (۱۰۵۸-۹۷۷ ه.ق)

چه عجب گر دل من روز ندید
تیر مژگان تو گر هر لحظه
زلف تو صد شب **یلدا** دارد
جا کند در دل من جا دارد
می نداند که چه با ما کردی
زاهد از ما گله بیجا دارد

امیر خسرو دهلوی (۷۲۵-۶۵۱ ه.ق)

هر شبی در غم هجرت شب یلداست مرا
که به سالی به جهان یک شب یلدایی هست

بر من و یاران شب یلدا گذشت
بس که ز زلف تو سخن رفت دوش

مشک بر اطراف مه آورده ای
بر رخ تو کآفت جان من است
توبه به زیر گنه آورده ای
از شب **یلدا** سپه آورده ای

اقبال لاهوری (۱۲۵۶ - ۱۳۱۷ ه.ش.)

اشک خود بر خویش می ریزم چو شمع
جلوه را افزودم و خود کاستم
با شب **یلدا** در آویزم چو شمع
دیگران را محفلی آراستم

پروین اعتصامی

دور است کاروان سحر زینجا
شمعی بیاید این شب **یلدا** را

هوشنگ ابتهاج سایه (ه.ا. سایه)

خداوندا، دلی دریا به من ده
حریفان را بس آمد قطره‌ای چند
نگارا نقش دیگر باید آراست
ز مجنونان دشت آشنایی
به چشم آهوان دشت غربت
تن آسایان، بلایش بر نتابند
چو با دریادلان افتی، قدح چیست
گدایان همّت شاهانه دارند
غم دنیا چه سنجد با دل من
چه دل تنگ اند این ایینه رویان
به جان سایه و دیدار خورشید
در او عشقی نهنگ آسا به من ده
بگردان جام و آن دریا به من ده
یکی آن کلک نقش آرا به من ده
منم امروز، آن لیلا به من ده
که سوز سینه‌ی نی‌ها به من ده
بلی من گفتم، آن بالا به من ده
به جام آسمان دریا به من ده
تو آن بی زیور زیبا به من ده
از آن غم‌های بی دنیا به من ده
دلی در سینه بی سیما به من ده
که صبری در شب **یلدا** به من ده

برخیزم و بگشایم بند از دل پر آتش
چون گریه گلو گیرد از ابر فرو بارم
ای سایه! سحرخیزان دلواپس خورشیدند
زندان شب **یلدا** بگشایم و بگریزم
وین سیل گدازان را از سینه فروریزم
چون خشم رخ افروزد در صاعقه آویزم

فرامرز عرب عامری

سبب سرخی و اناری و شرابی بزنییم
موی تو باشد و شب را به درازا بکشد

پشت پا تا سحرالدهر به خوابی بزنییم
وای اگر کار من و عشق به **یلدا** بکشد

مینا معمارطلوعی

در شب **یلدا**ی عشقت شب نشین بادهام
نیستی هر لحظه اما با منی در شعر من

خسته از دلتنگی‌ات با جام‌ها جان داده‌ام
با خیالت مست در آغوش غم افتاده‌ام

شهنام دادگستر

یلدایی

شاید هیچ جشنی چونان **یلدا**
برای سوگواران خجسته نباشد
که شب را با امید پی می‌گیرند
تا سرزدن روشنی
و با ایستادگی در شادمانی
برای کوتاه‌شدن بالای شب
و بالیدن روز.

امشب

انار دل من

پر از یاد سوگواران است

که خود در یاد گرامیان‌شان

لاله‌ای برافروخته‌اند به پیشواز خورشید.

چکیده

با بزرگداشت یلدا این آیین باستانی، جشن زایش خورشید، امید به پیروزی شادی و نور را زنده کنیم و پیوند خود را با خانواده، یاران و انقلاب «زن؛ زندگی، آزادی» محکم‌تر کنیم.

شب یلدا را با یاد کاهوها و فریدون‌های دوران ما ندا، مهسا، نیکا، سارینا، آرمیتا، محسن، حمیدرضا و صدها کاه و فریدون دیگر در نبرد با ضحاک زمانه، گرامی بداریم و تاریک‌ترین و طولانی‌ترین شب سال را به خاطره‌انگیزترین و نیروبخش‌ترین شب سال بدل کنیم.

۲۳ آذر ۱۴۰۲ - ۱۴ دسامبر ۲۰۲۳

احد قربانی دهناری

برای مطالعه بیشتر

[مستندی درباره‌ی تاریخ و فلسفه یلدا \(ویدئو\)](#)

[همنشین بهار: شب یلدا و انقلاب زمستانی](#)

رضی، هاشم (۱۳۸۳). گاهشماری و جشن‌های ایران باستان. تهران: انتشارات بهجت.

سلطانی، سیما (۱۳۸۵). «شب یلدا». بخارا. شماره ۵۷. ص ۲۷۸ تا ۲۸۳.

Roger Beck, *Mithraism*, Encyclopædia Iranica, online edition, at <http://www.iranicaonline.org/articles/mithraism>
Earth's Seasons - Equinoxes, Solstices, Perihelion, and Aphelion
https://aa.usno.navy.mil/data/Earth_Seasons

Yalda Night Celebration, watering the tree of hope and joy in the longest night of the year

Yalda Festival, Jashn-e Shab-e Yalda, is an Iranian festival celebrated on the longest night of the year that is, in the night of the Northern Hemisphere's winter solstice. Calendrically, this corresponds to the night of December 20/21 (± 1) in the Gregorian calendar, and to the night between the last day of the ninth month, Azar, and the first day of the tenth month, Dey, of the Iranian calendar.

Yalda Festival is a time when friends and family gather together to eat, drink, dance, sing and read poetry especially Hafez until well after midnight. Fruits and nuts are eaten and pomegranates and watermelons are particularly important. The red color in these fruits symbolizes the crimson hues of dawn and glow of life.

Central Asian countries such as Afghanistan, Tajikistan, Uzbekistan, Turkmenistan and some Caucasian states such as Azerbaijan and Armenia share the same tradition as well and celebrate Yalda Night annually at this time of the year.

ⁱ Winter solstice

ⁱⁱ Saredha

ⁱⁱⁱ Sol Invictus

^{iv} Saturnalia

^v Christmas

^{vi} Hanukkah

^{vii} Myazd